

Ofensiva paradoxismului

Ion Soare

... Așadar, istoriile literare sunt puse în fața unui eveniment - desigur, literar! - pe care vor trebui, *volens-nolens*, să-l menționeze, în cel mai rău(voitor) caz, dacă nu să-l și analizeze, pe plan de egalitate cu toate celelalte mișcări din domeniul atât de vast și complex al literelor: *paradoxismul*.

În ciuda faptului că unii critici și teoreticieni literari se prefac a ignora noua mișcare și pe întemeietorul ei principal ¹⁾ - Florentin Smarandache, ea este o realitate ce se impune tot mai mult, asemenea unui copil nu tocmai așteptat, dar debordând de sănătate și originalitate, care își cere drepturile!

"Demonstrat" și impus, în primul rând prin poezie (mai ales în volumele **Le sens du Non-Sens** - 1984, **Culegere de exerciții poetice** - 1982, reeditat în 1994 sub titlul **Exist împotriva mea**, și **Nonpoems** - 1992), aventura literară paradoxistă, ca epifenomen al celei existențiale a lui Florentin Smarandache, continuă, în proză; în special prin **Non-Roman** (1993) apoi în teatru, cu **Metaistorie** - 1993. Cronologia apariției acestor creații paradoxiste este, desigur, relativă, elaborarea lor în manuscris devenind, de multe ori, simultaneitate sau lipsă de concordanță cu anii publicării. Asupra acestor opere, tipărite până în 1994, nu vom insista prea mult, fiindcă ele au format obiectul mai multor studii anterioare ²⁾.

"Punerea în practică" a manifestelor paradoxiste în toate cele trei genuri literare, turnarea "materialului" lingvistic în tiparul teoriei și concepțiilor smarandachiene, au dovedit cu prisosință adecvarea paradigmei noului curent la limbajul (sau non-limbajul!) românesc, dar nu numai. Dacă ar fi adusă la zi, lista scriitorilor străini și români care au aderat la mișcare (cu "Diplomă" de paradoxisti, eliberată de

năzdrăvanul scriitor sau fără!), ar fi destul de mare. Cea publicată de J.M. Levenard, I. Rotaru și A. Skemer în cunoscuta **Antology of the paradoxist literary movement** (Los Angeles, 1933, p. 169-170) și republicată de noi (cu unele completări) în monografia amintită, impresiona deja prin "aria geografică" destul de întinsă a răspândirii acestei noi "boli" literare, non-endemice. Cele 27 de țări menționate și cei 154 de aderenți și simpatizanți ai mișcării, se vor fi înmulțit, cu siguranță, până la această oră, căci întemeietorul paradoxismului, pasionat de tot ceea ce întreprinde și energic "cu asupra de măsură", are grijă permanent ca acest copil al său, la fel de teribil ca "părintele" însuși, să ajungă pe cât mai multe meridiane ale lumii, dacă nu pe tot mapamondul!

Între timp, îngrijit atent și cu dragoste, arborele paradoxist smarandachian crește înalt și devine tot mai stufos, luminoasele lui tenebre (paradoxist vorbind!) cuprinzând tot mai multe spații geografice și, bineînțeles, literare.

S-a pus, nu o dată, problema dacă *toată* opera lui Smarandache se poate "înghesui sub acolada paradoxismului" (Titu Popescu). Ideea ni se pare parțial tendențioasă, iar o eventuală "implementare" a ei - total oțioasă. O cercetare, chiar fugară, a operei oricărui întemeietor în domeniul literar, ne-ar dovedi imediat că niciodată un curent artistic nu a existat în stare pură, interferențele și influențele altor mișcări contemporane sau anterioare fiind, de regulă, detectabile sau măcar decelabile. Ne menținem, în acest sens, punctul de vedere exprimat cu ani în urmă, că pentru un artist adevărat, chingile unui singur curent literar sunt "mult prea strâmte" ³⁾. Exemplele din istoria literaturilor lumii sunt prea multe, ca să insistăm asupra acestui lucru. Titu Popescu observa cu subtilitate că Smarandache "iese mereu din paradoxism, fără a-l părăsi vreodată total și definitiv; el își permite libertăți de neaservire care îl fac să se contureze ca scriitor într-o relativă independență față de mișcarea pe care a gândit-o" ⁴⁾. Cu un cuvânt și o imagine inspirate, ale lui Al. Ciorănescu (vorbind despre Ion Barbu), "otrava" paradoxistă este prezentă în proporții, totuși, diferite în creațiile smarandachiene.

De altfel, la o analiză metodică și aplicată a operei lui Florentin Smarandache, se poate constata cu ușurință o dezvoltare a paradoxismului aproape "dialectică", mai ales că întemeietorul mișcării vrea (și reușește) să ajungă la adevărul vieții și al artei, anume prin... contradicții (și încă dure!), nu prin neglijarea acestora sau prin renunțarea la ele: după căutări febrile care au durat circa doi ani, paradoxismul s-a născut, a cunoscut apoi o dezvoltare ascendentă (1980-1994, limita de sus fiind relativă), atât din punct de vedere teoretic și practic-literar, cât și... geografic - undele de propagare ale acestui "seism" literar, cunoscând lungimi, forme și oscilații... paradoxale, deci ieșind din schemele științifice cunoscute, în funcție de programarea și, uneori, aleatoriul drumurilor autorului. Oricum, în această perioadă s-a manifestat - benefic pentru mișcare - acea "furie continuă a libertății", despre care vorbea Titu Popescu.

Începând de la jumătatea acestui deceniu, se poate constata o anumită stabilizare a mișcării. Nu este vorba, desigur, de o "epuizare a resurselor" (Constantin M. Popa), ci, în fapt, de o reală victorie a paradoxismului, de o totală luare în stăpânire a unui teritoriu nou, pe care cuceritorul - în speță, Florentin Smarandache - îl "colonizează" acum pe îndelete; "forajele" în adâncime sunt mai puține, noile amenajări și edificii se fac mai mult "pe orizontală" - acțiune care, la rândul ei, se desfășoară pe două fronturi/direcții complementare: pe de o parte, se consolidează unele zone câștigate, iar pe de alta - se încearcă (cu succes) ocuparea unor teritorii aparținând altor specii - literare, desigur! - prin convertirea lor la noua religie, cea a paradoxismului.

1. Consolidarea zonelor paradoxiste câștigate

Nu putem fi de acord decât în mică măsură cu eseistul Marian Barbu - un profesionist al criticii dramatice, că Smarandache ar fi "obsedat până la isterie de cuvântul paradox, de infiltrațiile lui spirituale în cele mai înalte sau curioase domenii ale existenței" și ar "crede ca Midas anticul că orice (...) poate intra în aria paradoxului" ⁴⁾. Aprecierea include/presupune o anumită cazuistică smarandachiană,

lucru greu de acceptat într-o operă de talent, ulterioară sau concomitentă unui program coerent și credibil, cu un grad înalt de asimilare. De altfel, nici n-ar fi posibilă o altă grilă de interpretare, din moment ce postmodernitatea abundă în paradoxuri, iar literatura și arta își au, totuși, principalul izvor în realitate, artistul contemplator, cu întreaga complexitate a ființei sale, fiind și el un *element* al mării *mulțimi* existențiale. Mai mult, paradoxismul este apt de a absorbi și alte tendințe și doctrine. Titu Popescu este de părere, spre exemplu, că "maniheismul este o formă încă nedezvoltată a paradoxismului"⁷⁾. Este semnificativ, în acest sens, faptul că alineate întregi din cartea citată a acestui estetician de excepție, sunt scrise în cel mai pur stil paradoxist! (V. pentru detalii, eseul nostru **Paradoxism și postmodernism**).

Căutarea unui criteriu cronologizant al analizei creațiilor smarandachiene este riscant și, deopotrivă, inutil: opere mai vechi au fost republicate după mulți ani de la scrierea lor, fiind, deseori, revăzute și adăugite, iar energicul, prolificul și febrilul autor a uitat, de regulă, să-și dateze manuscrisele. Ca urmare, este dificil de urmărit drumul, destul de sinuos și întortocheat, al evoluției paradoxismului, în partea sa practică. *Balada lui Ermizeu*, de pildă, studiată de noi în manuscris, dă impresia a fi fost scrisă în primii ani de după absolvirea Facultății de Matematică din Craiova, când proaspătul matematician avea memoria saturată de formule, algoritmi, funcții și... matematicieni. Creația menționată pare un fel de parodie (specie des uzitată în postmodernism) a limbajului matematic, o scriitură cu fizionomie sobră și ton serios, dar în spatele cărora gălgâie râsul. Umorul rezidă în contradicțiile evidente dintre semnificantul tehnico-științific și semnificatul personificat, care se comportă ca atare, "acțiunile" acestuia din urmă fiind, de asemenea, generatoare de comic: "Ermizeu, bătrânul sinus/arzând ca un gând dual/în mecanica Hamilton/cu spectrum rezidual/din asediul loxodromic/scoase inversorul hart/și-ntr-o geometrie Riemann/puse punctul lui Brocard". Prin absurdul situațiilor, prin ton și metrică, *Balada*...amintește în mod izbitor (nu și întâmplător!) de faimoasa *Cronicari* a lui Urmuz, dar și de futuriști. Asociația este confirmată și

de paradoxistologul Constantin M. Popa: "Morala fabulei sale (adică a lui Urmuz, "Pelicanul sau baba", *n.n.*) poate constitui emblema mișcării paradoxiste" (C.M. Popa, *op. cit.*, p. 13).

În *Suferință și politică*, subintitulată "Semicolaje lirice" (de asemenea, nedată), "dozele" de paradoxism sunt inegal distribuite. La început, paradoxistul apare așa cum îl știm - ingenios și original: "Un ins a dat cu grenada în apă/Și-a scos vreo doi pești/Și patru-cinci scafandri". Concluzia cade cu o ironie ucigătoare, grimasa este tragică: "Fiecare are dreptul să moară/Acolo unde nu dorește"! Alte versuri amintesc de faimoasele "paradoxuri Smarandache", cu care debutase, strălucitor, mișcarea: "Nimic nu reparăm,/Nici chiar reparabilul". Urmează simple reportaje, așezate în formă de poezie, încadrându-se numai prin conținut, în absurdul și paradoxismul versurilor anterioare. Avertismentul din subtitlu ("Colaje lirice"), le salvează, parțial, inadecvarea. Un anume prozaism demască "lipitura", amintind de unele pagini din **Nonroman** ("Ei sânt produsul educației *originale* ce înfruntă realitatea noului regim"; "Oh! Politică de trei parale/Care ne iese pe nas" etc.) sau de îmbinări textualiste. Acestea sânt întrerupte, din loc în loc, de comentarii filozofice, enunțate direct ("cunoscându-i pe alții, te cunoști pe tine însuți); câte un distih tautologic își face apariția: "n-avem timp ca să n-avem timp (două negații dau o afirmație, deci... *avem timp ca să avem timp!*). Poemul se încheie printr-un frumos paradox: "Parcă lumea aceasta este din alte lumi", bazat, evident, pe o *contradicție dură* (Fl. Sm.).

Am insistat asupra acestui poem pentru a avansa o idee ce se merită dezvoltată: intrarea în - și ieșirea de pe scena paradoxistă a histrionului (în sensul cel mai bun al cuvântului) care este Florentin Smarandache, se fac deliberat, cu o artă subtilă; regizorul, scenaristul și actorul își dau întâlnire într-un *show-man* în care multiplicarea poate fi luată drept prelungire și invers, iar contradicția tinde spre rezolvare, fără s-o atingă vreodată, într-un proces neconținut și ambiguu prin proteicul său, căci *iluzia de echilibru* se transformă și ea permanent în opusul său. Concepția axiomatică, după care autorul (scriitorul, artistul etc) se regăsește în opera sa, cu valabilitatea

reciprocei, îi este aplicabilă cum nu se poate mai bine, lui Florentin Smarandache. El însuși este o personalitate contradictorie, în care dorința de echilibru și posibilitatea atingerii acestuia alternează tot timpul cu non-echilibrul, asemenea artistului de pe sârmă, ale cărui oscilații mari, la stânga sau la dreapta îl aduc uneori pe subțirele obiect, dar și... *sub* el (ca pe "un poet cu punctul sub *i*", cum ar spune Florin Vasiliu). Paradoxul este că echilibristul nu cade niciodată, întrucât cele două extreme se atrag și se susțin permanent. "Sânt constant un dezechilibrat și asta mă face să stau în echilibru" - spune Smarandache prin intermediul lui Eschyl⁸⁾. Altfel spus, întemeietorul paradoxismului a simțit, cu inteligența sa artistică în permanentă căutare de nou, pericolul "dictaturii" mișcării literare descoperite și atunci, omul care nu a suferit niciodată vreo încorsetare a libertății sale de gândire și de acțiune, va reacționa de timpuriu, cu o așteptată și normală logică... a... non-logicii!. Este acea "concomitență a contrariilor" (Titu Popescu), capabilă să creeze (cel puțin în intenție) "o armonie a unor multiple elemente ale științei și artei" (Marian Barbu). "Une harmonie en inharmonie" - spune Smarandache.

No exit și Sângele pământului sunt piese într-un act, fantastic-alegorice sau alegoric-fantastice, părănd a ține de o perioadă mai veche a creației smarandachiene. Personajele - simboluri participă la dezbateri de idei - absolute în bine sau rău, dihotomia maniheistă a acestora neavând nimic din complexitatea artistică a unor personaje "clasice". Astfel, eroul "negativ" din prima piesă, simbolizând răul totalitarist, este milițianul, prezentat tradițional, deci caricatural, adică prost, dogmatic și robotizat, apărând un regim opresiv dintr-o pretinsă Vale a Fericii, în timp ce țăranul din "Sângele pământului", împușcat de un alt polițai, ajunge pe lumea cealaltă, constatând că nu se mai (re)găsește pe sine, dar conchide, până la urmă, că aici (într-o altă lume, n.n.) este locul lor, al protestatarilor. Concepția finală și perspectiva sunt total antimioritice, căci țărancă Maria "dă cu sapa în guvern", în timp ce acesta cere "Îndurare!".

O mică bijuterie dramatică este **Tragedie antică**, în care cei trei monștri sacri ai teatrului grec, Eschyl, Euripide și Sofocle - sunt aduși

în același plan temporal și puși să converseze. Paradoxismul piesei se realizează nu în structură și formă, ci în ideatică și limbaj. Dovedind o excelentă cunoaștere a teatrului și a realității grecești antice, a metodei euristice socratiene și, mai ales, a personalităților omenești și artistice ale celor trei mari dramaturgi, năzdrăvanul autor îi pune să vorbească într-un stil complex, în care excelența replicilor este dată de combinația de vastă cultură a celor trei, de adâncă înțelepciune... filosofică (pentru a tautologiza paradoxist!) și de paradoxismul multor replici.

ESCHYL: - *De ce-mi ziceți să stau jos? V-ați săturat să mă vedeți pe sus?*

... - *Stârpesc cu sânge rece reptilele cu sânge rece.*

SOFOCLE: *Câtă vreme ți-ai bătut în neliniște capul și trupul?*

ESCHYL: *O lună și-un soare.*

... - *Cu ce te-ai deplasat?*

... - *Cu răbdare.*

Unele replici ale dramaturgilor - filosofi amintesc de "dodiile" noastre populare, în care, în dialoguri asemănătoare, personaje populare dau răspusuri "anapoda" la întrebări normale, aparenta inadecvare și comicul lor izvorând din sensurile diferite ale cuvântului "pilot" din interogații, sau din alte cauze. (Ar fi credem, interesantă și utilă, o cercetare comparativă vizând sorgintea populară a unor idei și motive paradoxiste, cu o grilă corespunzătoare de lectură, a unor creații smarandachiene!).

Se remarcă, pe de altă parte, aspectul de "poeme într-un vers"... paradoxist, al multor replici sau în două versuri (distihuri): "Numai după murire, îți vine nemurirea", "Iarba a luat câmpii în primire/Suflă vântul pe valuri, până-n pânzele albe", "Cascade tumultuoase bat apa în piuă", "Eu nu iubesc poezia, ci poezia poeziei" (ceea ce amintește de faimosul pleonasm al vers(et)ului din *Cântarea Cântărilor*: "Sărută-mă cu sărutările gurii tale") etc.

În una din replicile lui Sofocle, Smarandache reiterează fundamentul paradoxismului: "Negând prea tare un lucru, nu faci decât să îl afirmi" - ceea ce reflectă, de fapt, esența artei sale:

anti/non-literatura cu valoare de *literatură*.

"Sânteți antidramaturgi!" - constată (numai!) Eschil, căci indicația de "reproș" lipsește. Ar fi aceasta, proiectată în scena disputelor literare ale lumii antice, tendința și concepția smarandachiene de înnoire continuă a artei literare și, totodată, o (auto) înscriere a sa în prelungirea de două milenii și jumătate a certei dintre vechi și nou, știute fiind inovațiile pe care Sofocle și Euripide le-au adus în teatrul antic, în comparație cu predecesorii lor.

Spontane și scânteietoare, replicile acestei piese excelează prin concizie și fluentă, prin ușurința și credibilitatea cu care autorul își expune propriile idei, într-o permanentă interferență cu concepțiile și mentalitățile de epocă ale celebrilor săi înaintași. Prin aceasta, el se insinuează, cu subtilitate, ca un al patrulea personaj, în țesătura piesei, reușind să edifice o mică/mare punte între sensibilitatea sa postmodernistă de paradoxist și "modernitatea" anticilor, în special - cea a lui Euripide. (Culmii sublimității morale a dramaturgiei antice, în primul rând a celei a lui Eschyl, el îi va opune/prezenta vârful de jos al naturii umane din **Metaistorie** - reflectare monstruoasă într-o oglindă adecvată a contemporaneității noastre).

"Intruziunea", fără intenții de demitizare, din partea dramaturgului româno-american, are urmări neașteptate, căci rezultatul este aproape o tragicomedie, în care măreția și idealurile antice coabitează cu - sau par a se topi/pierde în relativitatea postmodernismului. Totodată, Sofocle și în special Euripide ne apar în postura de "dizidenți" literari, opunându-se convențiilor și tradițiilor dramatice anterioare lor și aureolate de strălucirea geniului lui Eschyl. "Voi scrieți tragedii matematice - constată acesta. Prea multă logică strică!". "Unde-s legile tragediei elene? - îi răspunde Euripide. Hai să le-ncălcăm! (Ceea ce au și făcut, în realitate!, n.n.)... Noi ne servim de religia științei poetice". Pe cei trei - de fapt, două orientări diferite, tradiția și inovația - îi unește un singur fapt - tragedia; adică, în "traducere", literatura, căci - spune alegoric Smarandache - inovațiile aduse de non-literatură au comun cu literatura chiar... literatura. La fel ca într-o ecuație, dacă se vor reduce termenii asemenea, va rezulta că

non=da, ceea ce era de demonstrat și au făcut-o cu strălucire Adrian Marino - la modul teoretic, în monumentală sa lucrare **Dicționar de idei literare** și apoi, cu referire la opera smarandachiană, Constantin M. Popa, Titu Popescu, Florin Vasiliu, Marian Barbu și alții.

Smarandache vede primenirea literaturii ca o condiție vitală pentru supraviețuirea ei. Finalul piesei **Tragedie antică** este deosebit de semnificativ în acest sens: Eschyl coboară într-o tombă și în eternitate, după ce le declară celor doi că le-a "predat ștafeta". "... s-au oprit măslinii din înmugurire" - spune Sofocle... .. Doarme pământul. Poezia respiră!". Ambiguitatea obținută de autor este remarcabilă, căci nu știm dacă doarme poezia lui Eschyl, adică a murit literatura tradițională sau dacă, dimpotrivă, abia după dispariția acesteia, poezia poate să respire în voie. Ultima replică dată - bineînțeles! - de Euripide, pare la fel de echivocă: "Este Victoria înfrângerii noastre!..." Dacă o citim în grila parodoxistă, în care negația devine afirmație, sensul este clar: *Literatura a murit, trăiască (non)literatură!* El este decodificat și de faptul că, încă de la început, (aproape) tradiționalistul Eschyl este pus să vorbească în termeni... parodoxiști! Textul deconspiră faptul că simpatia autorului se îndreaptă, evident, spre Euripide, cel mai modern dintre poeții tragediei grece, "precursor al artei noi din toate timpurile" (N. Carandino).

Nedatată, piesa pare contemporană cu "manifestele" de început ale mișcării, ea însăși fiind mai mult un veritabil manifest (însă) artistic, nedivulgând prin nimic pe teribilul dramaturg de mai târziu. Sarcina aceasta dificilă îi aparține creației **Destin** care anunță, prin totul, trilogia **Metaistorie** de mai târziu. Este, ca și piesele din ciclul amintit, o "piesă fără actori, fără decor și fără dialog", în care zgomotele din sală fac parte din spectacolul propriu-zis. Nașterea - sugerată de scâncetul de la început - este urmată, bineînțeles, de viață - lumina care se estompează treptat, pe toată durata piesei (7 minute și jumătate), până la întuneric - sfârșitul, completat - acesta - și prin niște "vagi bocete". Viața monotonă și mediocră, eventual confortabilă, a protagonistului anonim/simbolic, este redată prin concizia maximă a două cuvinte: "Linște deplină". Cu o subtilă ironie, dramaturgul abia

lasă să se deslușească "un ușor *bis*", în timp ce fluierăturile - evident dezaprobatore față de o asemenea existență ternă - sunt normale și... la plural.

Puterea de sugestie a piesei este deosebită. Este poate, singura dintre creațiile dramatice ale lui Florentin Smarandache, care poate să le stea alături celor din **Metaistorie**, ele contrastând doar prin registrele de exprimare: virulenței sarcastice și vervei umoristice din trilogie, le corespunde unda lirico-filozofică ce străbate mica piesă, **Destin**. În plus, asistăm aici la o adevărată esențializare a artei dramatice. A spune atât de multe lucruri în mai puțin de o pagină - este, trebuie s-o recunoaștem, o adevărată performanță, pe care o egalase doar... poetul Ovidiu Florentin, în câteva din micile "romane" în versuri: *Roman d'amour*, *Bătrânețe fără tinerețe* etc. În același timp, teatralitatea din **Destin** nu se dizolvă, nu dispăre, piesa putând fi oricând pusă în scenă. Ca într-o adevărată (al)chimie a literaturii, ea ni se prezintă asemenea unei comprimări extreme a unui întreg, o "pastilă" concentrată la maximum, care încă mai păstrează cvasitotalitatea proprietăților acestuia!

Despre modelele genului - piesele din ciclul menționat - s-au scris zeci de studii și articole mici și mari, ba chiar cărți (sau numai capitole) întregi ⁹¹. Calitatea și noutatea acestor creații dramatice unice, sunt dovedite de numărul relativ mare de reprezentări scenice ale lor pe diferite meridiane ale lumii (Smolensk, Glasgow, Strasbourg, Chișinău, Timișoara, Karlsruhe etc.), dar mai ales de cei care au exprimat aprecieri superlative la adresa acestor piese și dorința arzătoare de a le pune în scenă. Neaga Munteanu, o româncă stabilită în California, considerând că teatrul smarandachian "depășește granițele genurilor literare lăbărțate și tăbăcite de contemporani", îl apreciază ca pe o "mărturie a veacului ce va dispărea în foc, apă, cutremur; el nu este destinat rafturilor bibliotecilor ce vor ajunge scrum, ci trebuie închis ermetic în containere de plumb pentru cercetătorii generațiilor viitoare: așa a dispărut o epocă" ¹⁰¹.

"Sunteți un dramaturg și poet excepțional, cu o fantezie și cultură ieșită din comun! - îi scrie autorului, Victor Voinicescu Sotski,

actor și poet din Paris, într-o scrisoare din 30 martie 1995 - piesele m-au cufundat într-o lume ce nu te poate lăsa indiferent și pasiv", iar Doru Moțoc, cunoscutul dramaturg de origine vâlceană, care găsea piesele "absolut excepționale" ¹¹⁾ mi-a mărturisit recent că îl preocupă intens ideea de a găsi posibilități de valorificare scenică într-un teatru românesc a piesei **Patria de animale** din faimoasa trilogie. Parafrazându-l pe dramaturgul paradoxist, exemplele s-ar putea înmulți de *n* ori.

Modul cum cele trei piese continuă să-și trăiască destinul, început în urmă cu șapte ani, îl îndreptățește pe criticul Marian Barbu să fie convins că ele "vor sluji drept cap de pod pentru mileniul al treilea" ¹²⁾.

Cu "Versuri vagaboande", pe care le-am studiat în manuscris, Florentin Smarandache impune latura "populară" a paradoxismului său, pe linia democratizării limbajului - una din caracteristicile postmodernismului, dar amintind deseori de **Florile de mucigai** ale lui Arghezi și de **Cânticele țigănești** ale lui M.R. Paraschivescu. Lexicul popular neaș (din zona lui *Nea Mărin*, recognoscibil și el, ici și colo) are farmec și savoare. În afară de acest aspect, paradoxismul este prezent prin "propoziții naive, cotidiene" (conform manifestului!), contradicții, jocuri de cuvinte etc:

*Doarme de-l gălesc toți dracii!
Noaptea să scoală și fumează,
N-o lua necuratu foc...
Ca să-i dea vânzătoarea două porții,
Ține după el
Și-un copil mintune -
De prost.*

(Turcaibeș)

sau: *Ce-au înțeles din toate astea, nu se-nțelege
(Părinți și copii) etc.*

Imitarea vorbirii populare merge până la copiere fidelă, inclusiv a pronunției, ca în chestionarele lingvistice de teren:

*După ce-l căutai
De spărsăi pământul
(Avusăi și-o poftăăă...
Ce să-ți povestesc!)*

(Motanu de nea Alecu)

Ca pentru a dovedi că totul este deliberat, poetul cultivat la superlativ, care a parcurs toată poezia lumii, se insinuează, când și când, cu câte o metaforă elevată: "M-așezai pe treapta de sus/A scării sufletului".

În substanța volumului, își găsesc loc și devin (?) poezie, glume și jocuri de cuvinte culese din viața de toate zilele: "- Kent mai vii/- Peste o săptămână./- Cu dosare cusute?/Cu dovadra. (*Audiere*). Exprimările licențioase, de sorginte rurală, se întâlnesc și ele la tot pasul (Prin comparație, Arghezi pare un puritan!). Identificarea realității nude cu literatura, ca reacție la excesul de literaturizare, întâlnit în clasicism și chiar în modernism, este și ea prezentă peste tot: "Ce mici peștișorii/Din Africa, și colorați, ca/Oamenii./Un crap mare, cât un porc./Trăiește 150 de ani.../Morunul ajunge la o/Tonă, cât o vacă!" (*Acvariul din Constanța*). Mai sunt prezente, din recuzita paradoxistă: jocuri de cuvinte: "- Gheorghe și George sunt/Indispensabili/...Iar Vasile și Vasilache/Sunt izmene. (*Țara lui Papură Vodă*) sau "Ce vocalimbar are măgarul..." (*Nea Purrcell*); exprimări și repetiții amintind pe cele din folclorul copiilor: "Pizza, pizza/Prepelița/Pentru Mamamare Ghița" etc.

În altă parte, un dialog interjecțional, amintind de o perioadă pre-antică a limbajului uman, este prezentată drept "piesă (de teatru) onomatopeică": ":Offf/:Ceee?/:Iii?!/Hăăă?/:Nuuu!/:Aaa!/:Ihii". (*Conversație*). Așa cum arată, "piesa" pare un alt gen de "fază intermediară" înainte de dispariția limbajului, la care Smarandache se întoarce însă, de fiecare dată. Poate fără voie, cu nostalgie sau în

genunchi, dar conștient de faptul că literatura înseamnă, totuși, propoziții, cuvinte și, nu în ultimul rând - *littera*, de la care moștenește și numele. El recunoaște deschis acest lucru, glumind... grav, în stilul care l-a consacrat: "Poetul este o ființă firavă, slabă, dar în toată puterea cuvântului. Poetul *se ține de cuvânt*". Argumente solide în acest sens sunt aduse de paradoxistul însuși, prin seria de volume publicate în a doua jumătate a acestui deceniu.

Emigrant la infinit (Ed. MACARIE, Târgoviște, 1996) este unul din volumele cele mai reprezentative ale paradoxismului lui Smarandache, intitulat într-un mod insolit, parcă vrând să confirme/continue o idee a subsemnatului: "Anul cel din urmă al trăirii lui Florentin Smarandache este plus infinit" ¹³⁾. "Imnul Olteanului - American", publicat de autor pe coperta IV, este cel mai potrivit motto/postfață pentru acest volum, căci scriitorul care în America "mănânc(ă) praz și bea(u) din țoi", iar la Craiova este cowboy, înseamnă că nu este, în mod definitiv, nici una, nici alta! "Versuri(le) americane" din subtitlul cărții puteau să fie numite, cu egală îndreptățire, "Versuri oltenești/românești". În grila aceasta, personajul liric - epic al volumului este - paradoxist vorbind - un deșărat care mai are rădăcini sau un român adaptat de nevoie la realitățile țării cowboy-lor și a posibilităților... imposibile, un "emigrant" contradictoriu, cel mai mare și mai profund dintre paradoxurile utilizate de el însuși!

Versurile sunt "americane" doar prin faptul că autorul trăiește în USA. În bună parte - ele sunt românești (în orice caz, ca limbaj) sau "universale", date fiind realitățile contemporane omniprezente. Stilul, în sine, este paradoxist curat (nu invers, căci sintagma și-ar schimba sensul!), cel inventat pe când Smarandache se afla (încă) în România. Suculența și truculența acestui spectacol incitant al cuvintelor trimit cu gândul la filiera Pann - Arghezi - Sorescu - Anca.

"Străbătut de o undă tragică" (Cezar Ivănescu), volumul dovedește că autorul este "trăitor în patria sa, limba română" ¹⁴⁾. La fel ca în toate celelalte cărți - am adăuga noi. Smarandache nu a emigrat, de fapt, într-un spațiu definit, ci într-un loc unde a putut să-și pună în

aplicare fără opreliști (spirituale și ideologice, nu neapărat materiale) programul său literar nonconformist. Titlul cărții pare a fi, totodată, o traducere *sui generis* a anticului *Non omnis moriar* (Nu voi muri întreg) și, nu mai puțin, o declarație a libertății absolute pe care autorul a râvnit-o întotdeauna, s-a (z)bătut cu înverșunare pentru ea și a exprimat-o artistic în literatură, precum și în alte domenii.

Pentru Gabriela Haja, poezia din acest volum "devine expresia nostalgiei eterne, (...) atunci când nu e joc lingvistic"¹³⁵.

Deși nu se menționează nicăieri, **I am against myself** (Ed. AIUS, Craiova, 1997 și ZAMOLXIS PUBLISHING HOUSE, Phoenix - Arizona, USA, 1997), este, de fapt, ediția a II-a - bilingvă, de data aceasta, a volumului **Exist împotriva mea** (Ed. MACARIE, Târgoviște, 1994). Din păcate, autorul nu a avut la dispoziție, la momentul respectiv, originalul românesc și a trebuit să-l refacă după versiunea engleză, rezultând uneori, o versiune englezo/română - engleză!, spre exemplu - *George Diabolicu* (după *George Devil*), în loc de *Gheorghe Dracu*, titlul original.

Spuneam, la vremea respectivă, că volumul (reeditare, la rândul său, a cărții **Legi de compoziție internă**, Fez - Maroc, 1982) a reprezentat un moment de cotitură în creația scriitorului, întrucât era scrisă în cel mai pur stil paradoxist, dar care, comparat cu volumele ulterioare (**Le sens du non-sens** - 1983 - ediția în limba franceză și 1984 - ediția în limba română; **Antichambres et antipoésies ou bizarreries - vers paradoxaux** - 1984 și 1989), dar - mai ales - **Nonpoems** - 1992, volum în care autorul tindea, după o expresie a lui Manolescu, spre "o poezie fără frontiere"), părea a fi o nuanță "moderată", cu un anumit echilibru, dar și cu unele intarsii ale "tiraniei clasicismului": "Copacii se descaltă în iarbă/În struguri începe să înnopteze/, Octombrie..." (*Triste bucurii*). Există chiar poezii întregi care, prin stil, nu sunt paradoxiste, amintind de unele creații din prima perioadă a activității, ceea ce înseamnă că poetul nu dezavuează total acest fel de a scrie, atunci când are ceva de spus: "Veniți, puii mamei, în casă - /Le strig ochilor, urechilor/și pietrelor de pavaj și cărămidilor/le strig gândurilor rătăcite" (*Natură moartă*). Din

punct de vedere al artei traducerii, se observă ușor că nu întotdeauna subtilitățile limbii române și, deopotrivă, ale paradoxismului, pot fi redate într-o altă limbă (**traduttore - traditore!**). Este edificator exemplul: "... și să te bat... Nu sau da?/ - Nu da!" (*Cuvinte nepotrivite potrivite*), în care omonimia cuvintelor din ultimul vers nu a putut fi tradusă corespunzător ("No, yes! No bit!"), pierzându-se astfel o parte din farmecul originalului. Regretatul Gheorghe Tomozei, a cărui prefață din 1994 a fost reluată și aici, deși a scris cuvinte frumoase despre Smarandache, apreciindu-l la superlativ, nu a înțeles până la capăt mesajul lui, remarcând mai ales "humorul grav al avangardei (bagateluri stilistice), nu și greutatea produselor ei".¹⁶ Împiedicat de aspectul ludic al limbajului, el l-a observat mai mult pe jongleurul (a se citi "virtuozul") de cuvinte, nu și pe clovnul tragic, nu a distins plânsul interior al strunei ascunse. Caracterizarea făcută de Smarandache în EPILOG - ul la acest volum, poate fi valabilă pentru întreaga sa creație: "el (volumul, n.n.) este un bordei pe dinafară/și poate un castel pe dinăuntru - /volum ce-mi ține legătura/cu pământul".

Cercetătorii avizați ai operei smarandachiene nu au căzut, de regulă, în capcana de a-l citi și analiza pe poet numai prin prisma paradoxismului. Mai mult, unii - nume cunoscute, precum Ion Rôtaru, George Tomozei, Doru Moțoc ș.a. - au văzut în Smarandache mai întâi pe scriitorul (poetul, prozatorul și dramaturgul) de talent și abia în al doilea rând pe paradoxist - lucru deosebit de important pentru receptarea poetului și pentru viitorul său, întrucât un criteriu/principiu axiomatic al axiologiei ne-a învățat de mult că dincolo de curente și de mode rămân două atribute scriitoricești care dănuie: talentul și originalitatea. Inteligentul matematician - poet a înțeles de timpuriu acest lucru și constatarea/acceptarea ideii l-au determinat de la început să nu nege sau să evite *in corpore* cuceririle literare ale înaintașilor. "Florentin Smarandache - spunea Ovidiu Ghidirmic - este și un mare poet, care nu trebuie privit numai prin prisma teoriei, ci și dincoace și dincolo de paradoxism"¹⁷. Același critic, vorbind (ca și Titu Popescu) despre "procesul de clasicizare a

paradoxismului", observă cu finețe că poemele într-un vers din volumul **Prin tunele de cuvinte. Through tunnels of words** (Ed. HAIKU, București, 1997) "se vrea o replică la mai vechiul ciclu *Poeme fără nici un vers*, reprezentând "o dialectică a negației,... o polemică interioară în cadrul operei smarandachiene" ¹⁸⁾. Succinta și pertinenta analiză a poemelor smarandachiene într-un vers, făcută de poetul și eseistul Ovidiu Ghidirmic, (sur)prinde esența artei relevate de aceste poeme, în comparație cu cele "clasice", ale lui Ion Pillat: calofiliei apolinice a acestuia, i se opune anticalofilia dionisiacă a paradoxistului româno-american, care mizează - și aici, ca și în alte creații - pe paradox, "punctul forte al gândirii și literaturii lui Florentin Smarandache" ¹⁹⁾. Capacitatea de esențializare a acestuia, dovedită și în **Clopotul tăcerii** (haiku - uri, ediție trilingvă, 1993), dar și în alte creații paradoxiste - în versuri, proză sau teatru, este și în aceste poeme, deosebită. "Disputa" privind "clasicizarea" paradoxismului fusese rezolvată mai înainte, de Titu Popescu: "Dacă un curent nu intră în istorie - spunea renumitul estetician - înseamnă că nu s-a maturizat îndeajuns. Or, o tinerete fără bătrânețe e posibilă numai în paradoxul care suspendă istoria" ²⁰⁾.

Am insistat asupra acestui aspect, întrucât Ovidiu Ghidirmic este înclinat să aprecieze acest volum ca... neparadoxist, "cu excepția paradoxului"! Apoi, tocmai în aceasta - spunem noi - rezidă esența problemei: într-adevăr, paradoxul nu este o invenție a "smarandachismului", dar transformarea acestuia în poezie și în sistem - da! Metaforele puternice, dure uneori, șocante - întotdeauna, din poemele smarandachiene, se prezintă astfel tocmai pentru că se bazează pe paradoxuri - aceste noțiuni convertite în figuri de stil alcătuind o bună parte din originalitatea, "sarea și piperul" creațiilor acestui înzestrat scriitor.

Titlul volumului este la fel de șocant ca la toate creațiile smarandachiene. Ce va fi vrut să spună autorul cu aceste (prin) "tunele de cuvinte"? O anumită interpretare ne dă târçoale, insidioasă: poate că "tunelele" sunt "găurile negre" (Titu Popescu) ale non-literaturii, pe care poetul, într-un *relache* de creator, le-a umplut cu un

fond lingvistic și artistic mai adânc înrădăcinat în istoria literaturii noastre? Sau în "formele" tradiționale ale poemelor într-un vers, el va fi turnat "mortarul" antiliterar al paradoxurilor? Ori poate că ele înseamnă "mersul unidirecțional al discursului poetic, prin "tunelul" cuvintelor dintr-un singur vers"? (O. Ghidirmic). "Totul este posibil...!"

Volumul **Scrieri defecte** (Ed. AIUS, Craiova, 1997) este, după părerea noastră egal în "antiliteraturizare" și, desigur, în... paradoxism, cu faimoasele "Nonpoems", singurul său "dezavantaj" fiind acela că au apărut la cinci ani după poemele menționate (publicate în 1995), chiar dacă din datarea lor de către autor, rezultă că majoritatea au fost scrise înainte de 1990.

Parcă vrând să nu (se) uite condițiile politico-sociale reale care au generat mișcarea, autorul deschide volumul cu un eseu (de fapt - un hibrid postmodernist, format din eseu, proză, poem!), intitulat semnificativ *Introducere în imperiul erorii*, care face referire la volumul însuși, cuprinzând aceste creații "defecte" dar și anomaliile unei societăți pline de contradicții și ostile scriitorului. "Văzute prin prisma non-societății - ne (se) explică autorul - ele (aceste scrieri n.n.) apar ca deformate (în oglinzi contemporane), strâmbe". Această "introducere" completează în chip fericit celelalte manifeste paradoxiste ale lui Smarandache, căci el instituie, de data aceasta, o noțiune nouă: *nonexistențialismul/non existența*, ceea ce înseamnă "felul de a nu fi, al locuitorilor din Imperiul Răului, de a nu exista, chiar dacă există". Acesta reprezintă punctul cel mai de sus (sau mai de jos, este același lucru!) al alienării umane - acela de a te simți străin față de tine însuși, de a avea senzația că ai fost scos în afara timpului și a spațiului, în afara vieții, deși trăiești.

Pe de altă parte, noțiunea de *nonexistențialism*, adică de *non existență* (căci autorul pare a nu avea în vedere cunoscuta doctrină filozofică a existențialismului), subliniază mai bine corespondența/paralelismul dintre (anti - , non) literatură și (non) realitate/existență - idee care, în mod simptomatic, este tot mai rar scoasă în relief în ultima vreme. Cu obiectivitate și bun simț, apreciatul critic literar, eseista Andreea Deciu, atrăgea atenția , - vorbind despre

constructivismul social, asupra faptului că, totuși, "suntem făpturi ancorate în istorie și, ca atare, în practici sociale"²¹⁾.

O altă interesantă idee care se desprinde din acest eseu și, deopotrivă, din toată cartea, este recunoașterea de către autor a faptului că el nu neagă, dimpotrivă - admite aderența sa la (neo)avangardismul literar al secolului, recunoscându-și "un stil multistilistic" care înglobează diferite "procedee baroce"... suprarealiste, impresioniste, expresioniste... și alte... *iste*" (pag. 11). Este și acesta un paradox, căci, în mod ciudat, parcurgând toată cartea, impresia de eclecticism nu se naște!, deși suprarealismul și aliteratura coabitează cu realismul, acesta din urmă fiind prezent, spre exemplu, în "Amintiri de care nu doresc să-mi mai aduc aminte!" (titlu în stilul mișcării).

Creator inteligent, Florentin Smarandache a acumulat, între timp, destulă siguranță de sine într-ale paradoxismului și suficientă experiență de (non) viață (inclusiv literară și editorială), ca să alcătuiască un volum coerent, cu cap și coadă, în care nimic (sau aproape -) nu este pus/lăsat la voia întâmplării: după *Introducere în imperiul erorii* (tot un manifest al paradoxismului, dar învelit în alt ambalaj... lingvistic), urmează un "scurt cuprins" despre trăsăturile... terorii/teoriei (non)existent(e)i/alismului lui Smarandache, și apoi în texte prozastice sau... sub formă de versuri (este riscant să le numim *proze* sau *poezii!*), aflăm - mai alegoric și mai pe șleau, date și informații esențiale despre "devenirea" acestui (aproape) proscris în țara sa... Palillula. Ca un alt Villon, el lasă, în plin postmodernism, adiate (testamente), la "moartea" sa de om care trăiește, mărturisindu-și "crimele" ideologice și literare, dar, mai ales, dând declarații nonliterare despre asasinii săi, cei care își fundamentează existența pe non existența lui! Tot printre "amintiri" - facem cunoștință cu adevărate coșmaruri ale autorului - portretele caricaturale ale foștilor conducători, pamflete demne de pana unor Arghezi, Vadim sau Dinescu.

Precum altădată în **Nonroman**, autorul își prezintă detaliat, într-o "proză scurtă eseu", cvasitotalitatea procedeelelor folosite în volum:

"... jargon... lipsă de comprehensiune/dispariția personajului... *laborator* al textului... colportaj/funcție experimentală/transdisciplinaritate/textualiști... halucinații... romanul în elipsă, proza scurtă în expansiune.../generația 80.../lucruri de-a-ndoaselea.../dicteu automat.../ *postmodernism* (subl. n.) ... fabulație.../livresc..." etc. Sunt înșirați numeroși scriitori ai generației '80 (mai puțin Cărtărescu; probabil, acesta trebuie subînțeles/inclus la "postmodernism!"), printre care și... Florentin Smarandache! Urmează o sarabandă impresionantă, fascinantă chiar, a reprezentării în scris a tuturor acestor procedee, cu care credeam că autorul ne obișnuise, dar nu bănuiam că mai are atâtea resurse! "Piese" respective (nu le spunem altfel, fiindcă amestecul genurilor și speciilor este omniprezent în volum) ne apar ca niște creații personale, bine individualizate, ale autorului, deși sunt scrise, după propria-i mărturisire, în alte stiluri avangardiste. Uneori, ele amintesc de niște "parodii originale" - gen menționat, de altfel, de autor printre procedeele folosite. Paradoxurile, jocurile de cuvinte, calambururile, antonimiile și alte figuri de stil paradoxiste se întâlnesc peste tot, ele părănd un fel de liant al diverselor stiluri folosite. Sunt prezente (corespunzând știutelor *grafopoeme*) grafo-proze și pagini albe de "proză foarte scurtă". În plus - poeme în limba "pășărească", în care cuvintele sunt aflate după îndepărtarea unor silabe care se repetă, ca în (relativ) vechile jocuri de copii.

Mai mult decât în orice alte creații ale sale, în **Scrieri defecte**, Florentin Smarandache pare a aspira la realizarea unei sinteze a tuturor experiențelor avangardiste și neoavangardiste ale acestui secol, așezate sub numitorul comun al paradoxismului. În același timp, el tinde să-și ralieze, ori chiar să asimileze creator diferite orientări și direcții ale literaturii postmoderniste, întreprindere ambițioasă ce pare a fi o non-aporie! În nici un caz, "un mixtum compositum" (Ion Rotaru)!

În **Întâmplări cu Păcală - Teatru pentru copii**, (Ed. TEMPUS, București, 1997) - editarea unor piese scrise cu mulți ani în urmă, paradoxismul este detectabil în încercarea de a lega știința (aici -

astrobiologia) cu literatura populară: Păcală, binecunoscutul personaj al poveștilor românești, se întâlnește nu numai cu zmeul, ci și cu un extraterestru, așadar - cu produsul imaginației populare contemporane... astăzi, la finele superștiințificului secol XX - întâlnire plină de neprevăzut... de haz... și de sugestii" ²²⁾.

"Jurnalul marocan", intitulat **Profesor în Africa**, tipărit în 1999 la Chișinău, sub auspiciile Universității de Stat din Moldova, a fost scris, de fapt, în anii 1982-1984, perioadă în care autorul a lucrat ca profesor cooperant de matematică, la *Lycée Sidi el Hassan Lyoussi* din Sefrou - Maroc, în urma acordurilor de colaborare româno-marocane. Stilul direct, familiar, cu o mare doză de oralitate, face - în bună parte - farmecul acestui jurnal, alături de sinceritatea ce pare absolută și de limbajul neaș popular - trăsături cu care Smarandache ne-a obișnuit de mult. Umorel cărții creează impresia de prospețime: este năvalnic, neașteptat, de factură paradoxistă și rezultă, cel mai adesea, din contradicții: "Copilărima din Sefrou ne simpatiza... când treceam pe lângă ei, mie îmi ziceau: *Bonjour, madame!* Alteori mai aruncau după noi și câte-o piatră" (pag. 40). "Timp de o lună de zile m-am aflat la strâmtoare: între Marea Mediterană și Oceanul Atlantic, la Tanger" (pag. 41) sau: "Un elev a cunoscut un grup de români... Și-a învățat câteva expresii, pe care mi le adresează cu mândrie: "Du-te la dracu!... Te bag în mă-ta!..." etc.

Capacitatea in-formativă a cărții este mare: în nici 50 de pagini, observatorul atent și sagace care este Florentin Smarandache, îți oferă atâtea informații despre Maroc, despre civilizația în mijlocul căreia a trăit circa doi ani, încât, după parcurgerea lor, te simți răzbunat sau măcar compensat pentru imposibilitatea de a fi fost vreodată acolo. Și totul, într-un limbaj atractiv, de o acuitate extraordinară a imaginilor și a sentimentelor transmise. Totodată, volumul "se constituie - apreciază scriitorul Al. Florin Țene - într-o fereastră deschisă spre realitățile crude prin care treceau românii, pentru a obține o viză de lucru în străinătate" ²³⁾.

Cel puțin la fel de interesante, din toate punctele de vedere, se prezintă *Fragmentele de jurnal* publicate sub titlul **Cum am**

descoperit America (Casa de Presă și Editura ANOTIMP, Ed. ABADDABA, Oradea, 2000), care pot fi luate (și) drept o continuare sau o completare la **America - paradisul diavolului** (ed. I -1992, ed. a II-a - 1992, ed. a III-a - 1994, ed. a IV-a - 1999).

Cartea nu este un jurnal propriu-zis, informațiile nefiind date; rareori răzbate câte o mențiune de an, doar atunci când se evocă vreun eveniment. Așa cum rezultă din laconicul *Cuvânt înainte* al autorului, conținutul ei este alcătuit din "însemnări răzlețe, cotidiene, prinse din mers(...) transcrise printre picături, în avion, pe bordul mașinii, la volan... Un fel de sfaturi și impresii pentru amatori. Nu-s grupate pe teme..." (pag. 5).

Ca și celelalte jurnale smarandachiene, volumul se citește pe nerăsuflăte, nu-l poți lăsa din mână. Din punct de vedere al conținutului, atractivitatea lui este dată de insolitul informațiilor, situație valabilă, desigur, pentru cei care nu cunosc America. Impactul, pe calea lecturii, cu o lume și o civilizație diferite, în mare parte, de cele pe care le cunoaștem, este șocant și plăcut, căci noutatea atrage prin ea însăși. Comentariile autorului alternează la tot pasul cu informațiile propriu-zise. Bunul simț și sinceritatea autorului sunt, ca de obicei, absolute. Critica este neiertătoare și generalizată, de la omul cel mai de rând și umil, handicapat chiar, până la fostul președinte Bush, considerat un criminal de război (vizavi de războiul din Vietnam), de la taxele poștale oneroase până la acordarea pe criterii politice a premiilor Nobel, de la mâncarea de toate zilele, mașinile și șoselele din State, până la marile edificii ale firmelor și orașelor americane - nimic nu scapă observațiilor acide și ochiului critic al autorului; ființe și lucruri, incidente cotidiene și evenimente majore - politice și culturale, personalități de recunoaștere mondială și anonimii cei mai simpli - totul coexistă în acest original jurnal, într-o "democrație" psiho-socială și literară impresionantă și într-o ordine absolut aleatorie. Mai mult, Smarandache este necruțător și față de sine însuși. "Sunt un terchea-berchea - spune el la un moment dat - hoinărind prin lume, nemulțumit de soartă" (pag. 78). În luptă cu timpul (avut la dispoziție pentru scris), Florentin Smarandache a găsit

această formulă cvasioriginală a însemnărilor fugare: din linii și bruioane abia schițate, uneori din propoziții eliptice, se încheagă, paradoxal, o realitate destul de pregnantă, asemenea unor multiple picături incolore și neînsemnate, dar care, după o faimoasă comparație călinesciană, atunci când sunt adunate la un loc, dau "vuietul și culoarea mării".

Curajul de perpetuu răzvrătit, aflat în permanență contradicție și opoziție (aproape) cu tot ce-l (și cu toți cei care îl) înconjoară, este prezent, de asemenea, în grad absolut: "... ce văd, ce aud, asta scriu - ne atenționează el categoric - fără nici o îndoctrinare de dreapta sau de stânga" (pag. 9). Orgoliul este și el prezent, ca una dintre motivațiile actului creator: "Mai bine să fii înjurat, decât să treci neobservat!"

În partea a doua a cărții (nenumită ca atare), informației memorialistice începe să-i ia locul - la început, treptat, apoi masiv - o altă scriitură: un soi de jurnal "interior", ceva ca un substitut al însemnărilor, "un fel de metaînsemnări". Cititorul este, cumva, invitat/antrenat/obligat să deducă o realitate criptată la nivele diferite de existență sau de înțelegere: "Se duce mașina ca ghiuleaua"; "Cu sabia lui Damocles deasupra capului=datul afară"; "Tipul fu aerian"; "Mai iei dracului un ban!"; "Poți s-aduci mama expertului" etc. Modul acesta de a exprima o realitate amintește de suprarealismul lui George Anca, la care spontaneitatea remarcabilă a imaginației și totodată a metaforei creea o anumită incoerență a exprimării, vecină cu iraționalismul, dată și de eludarea unor părți din propoziție (tehnica fragmentariumului). La Smarandache, "modulele" unităților frazeologice sunt, de regulă, complete; ceea ce lipsește, este îmbinarea lor într-un întreg, autorul lăsând această importantă operație în grija cititorului. Această fragmentare și dezarticulare este o trăsătură tipică a postmodernismului, asupra căreia insistă Mihaela Constantinescu, în recenta sa lucrare închinată mișcării. Criticul Daniel Cristea - Enache compara procedeul cu un joc de Lego, la care piesele se îmbină și se desfac fără o logică prestabilită ²⁵. La fel și notațiile lui Smarandache, din cea de a doua parte a jurnalului, în funcție de conotațiile presupuse de cititor (detectabile, însă, cu marje

minime de eroare, din parcurgerea primei jumătăți a cărții), pot fi combinate ori grupate după anumite criterii: tematic, cronologic etc. .

Mai mult: o parte apreciabilă dintre textele ultimelor pagini ale cărții, par lipsite de "subtext", având aspectul unor simple exerciții de stilistică, întrepătrunse de grupaje paremiologice: "Stând strâmb și gândind drept", "Nu mi-a venit pe limbă", "S-au dat la fund", "Eu am băut și tu te-ai îmbătat" ș.a. Demersul acesta original poate fi pus și în legătură cu efortul pe care îl face scriitorul de a se perfecționa în... limba română (a se citi "de a nu uita limba română"), în micuța colonie românească aflată într-o mare de anglofoni și de alți - *fonii*. ("Deconspirarea" îi aparține!) Inserțiile informative apar tot mai rar ("I-au căsăpit pe indieni. N-au nici o școală în limba lor. I-au creștinat cu forța"). Abia la ultimele două-trei pagini, autorul dă semne să revină la stilul (relativ și el) memorialistic, ca pentru a încheia "în cerc". Oricum, jurnalul, chiar și așa, *en miettes*, reprezintă o nouă surpriză pe care ne-a făcut-o veșnic imprevizibilul paradoxist.

Cu volumul **Vreme de șagă** (Ed. ABADDABA, Oradea, 2000), umorul - prezent în întreaga operă smarandachiană, depășește brusc în densitate, pe sora sa mai gravă (și mai "rea"!)- satira. Atinge, chiar, par(ad)oxismul, căci el este întâlnit în fiecare dintre "fabule, parodii, epigrame, catrene, distihuri" (subtitlul cărții, scrise în colaborare cu Gheorghe Niculescu). Se poate presupune că acestuia din urmă îi aparțin insistențele de perfecționare la nivel formal, a unor strofe sau "piese" întregi, întrucât, se observă, la cercetarea globală a operei smarandachiene, că aplecarea pentru acest aspect - măcar, sau în primul rând, din dorința de eliberare de sub "tirania clasicismului" - nu este una din "grijile" ori țelurile paradoxismului. (Dimpotrivă, ea ne apare ca o non-preocupare a autorului!). Umorul țâșnește din fiecare strofă, distih, vers. Autorii dau impresia unor creatori oboșiți, momentan, de a fi gravi/încrâncenați și, ca într-un fel de "a șaptea zi", ei își îngăduie câteva ore/pagini de *relache*, de glumă.

Cartea începe cu o prefață în versuri, în care paradoxismul, ca generator de haz, este la el acasă, realizându-se prin procedeele cunoscute din nenumăratele manifeste ale mișcării: contradicții,

antiteze, oximoroni, jocuri de cuvinte (între care calamburul ocupă un loc de frunte), vocabule și expresii folosite în sens figurat și invers etc.: "Admițând că am admite/Anormalul ca normal,/Involuntar vom comite/Paradoxul voluntar(...)". Exemplele pot urma: "Negrul alb și buna rea(...) Gheață caldă, cerc pătrat,/Sânge alb, noroi curat/chel pletos, pește-necat..." etc. Se întâlnește chiar și caragialescul "curat murdar" (în carte - fără ghilimele!), ca o nouă recunoaștere a vechimii paradoxurilor. Nu este lipsit de semnificație sfârșitul "prefetei", în care cititorul este invitat să continue lista. Și parcă auzim, doar parțial salvat de evanescență, îndemnul de acum două decenii, al poetului: "Citiți (și descoperiți!, n.n.), prieteni, paradoxurile noastre de toate zilele!"

"Microfabulele" - numite ca atare de către autori, sunt, în același timp, niște reușite epigrame: "Croncănind în zbor planat,/M-a stropit pe cap o cioară;/Zic nervos, dar resemnat: Bine că vaca nu zboară!". "Morala" este de tip "inclus" și se realizează, ca și umorul, prin toate mijloacele enumerate mai sus și nu numai. Un alt ciclu este format din fabule mai lungi, cu *morala* așezată, *clasic*, la urmă (după "tiranu!" tipic!).

Epigramele care urmează, sunt greu de "departajat" de "microfabule". Dintre cele trei parodii, *atrag* atenția prima și ultima. "Fără soț" ne amintește de concepția/prejudecata că Eminescu nu trebuie și nu poate să fie parodiat (ca și cum "produsele" epigonilor lui Eminescu ar părea altceva!). Paradoxistul Smarandache, secondat de Gheorghe Niculescu, dovedește din nou că și aceasta este posibil! Cele peste treizeci de comparații făcute la adresa lunii din parodiă "Luna" trimit imediat la cunoscuta "Cioară" topârceaniană. Scriitorul Ion Rotaru, cel care criticase atât de vehement **Nonpoemele**²⁶⁾, poate să fie mulțumit: aici, Smarandache s-a ridicat cel puțin "până la glesnele" lui Topârceanu!

Epitafurile sunt scrise în stilul tradițional, cunoscut. Ele dovedesc însă, încă o dată, ca și *Catrenele* și *Cvintetele paradoxiste*, că jocurile de cuvinte (y compris - calambururile), oximoroanele, antitezele etc., ca procedee literare, nu sunt lucruri inventate, ci

"descoperite" (Fl. Sm.). În inventivitatea lexicală, uneori remarcabilă, îl recunoaștem, mai ales, pe paradoxist (indiferent ce nume poartă!): "Salcâma și cu plopina/Nu sunt fructe ca măslina,/Nici verbe ca substantiv,/Da-mi place să le cultiv" (*Nesubstantive*).

Poeziile din ciclul *Puțină dragoste* creează impresia tot de parodii - după Minulescu, Topârceanu, Iosif - Goga sau după întreaga poezie românească tradițională.

Filonul popular, în linia Pann - Creangă - Sorescu, este, după părerea noastră, una din trăsăturile caracteristice ale paradoxismului smarandachian (a se ierta doza pleonastică!). Oralitatea stilului - formă de protest împotriva prețiozității împinse până la "academism", a literaturii clasice și moderne - este detectabilă în toată creația lui Smarandache. Această "oralitate rafinată" (Mircea Cărtărescu), revendicată de la maestrul trecutului este, după încercarea taxinomică a lui Ihab Hassan ²⁷⁾, nu mai puțin, o trăsătură specifică a postmodernismului.

2. Cucerirea de noi teritorii literare

Cu *Distihuri proverbiale* și *Dialoguri rimate paradoxiste*, ultimele două cicluri din volum, se deschide, de fapt, un "front" nou în ofensiva paradoxistă a insurgentului româno-american: întemeierea unor specii literare noi - paradoxiste, desigur. Tendința spre inovație nu este nouă, la Florentin Smarandache: încă în 1982, el publica ciclul *Poeme în nici un vers*, apărut în volumele **Legi de compoziție internă** și **Le Sens de Non-Sens** (Maroc, 1982, 1983, 1984) (Este drept, ideea nu era chiar nouă, paginile albe - la Smarandache apar și negre! - se întâlneau încă la avangardiștii de la începutul secolului, ba chiar și mai înainte!), grafopoemele fuseseră inventate (cu unele deosebiri, totuși) de Apollinaire, iar înlocuirea cuvintelor prin litere sau silabe, amintesc de "bâlbele" lui Gherasim Luca. Măcar parțial, "cea ce propune el nu e neapărat nou... experiențele avangardei istorice (sunt) asumate, însă, din perspectivă postmodernistă"²⁸⁾. Asumându-ne și noi un anumit risc al propriei convingeri, apreciem că esența paradoxismului nu pare aservită neapărat unei avangarde - vechi sau

noi (exceptând unele plonjări periodice în apele stranii și nițel tulburi ale acestora!), ci este particularizată de un stil specific, cu un *limbaj original*, în bună parte deosebit de al majorității experiențelor literare ale acestui secol.

Parcă nemulțumit de eticheta "(neo)avangardist", aplicată lui de către o parte din exegeții paradoxismului, printre primii și cel mai categoric (dacă nu înverșunat!) fiind criticul și istoricul literar Ion Rotaru, dar sfârșind prin a se consola cu acest calificativ, însă sigur de pactul dintre el și posteritate, Smarandache va continua să înainteze perseverent pe drumul său, pe care îl va consolida, din mers, cu contraforturi și borne specifice. De-a lungul prodigioasei sale activități literare, el va crea, ulterior perioadei amintite mai sus, o serie de tipuri noi de poezie cu formă fixă: *distihul paradoxist*, *distihul tautologic*, *distihul dualist*, *terțina paradoxistă*, *terțina tautologică*, *catrenul paradoxist*, *catrenul tautologic etc.*; în proză: *povestirea scurtă silogistică* și *povestirea scurtă circulară* (**Poveste infinită**, 1997), *drama combinatorie* etc. Aceste noi experimente paradoxiste nu au fost elaborate în perioade speciale, ci pe parcursul a mai mulți ani, începând cu anul 1993 și în paralel cu punerea în aplicare (convertirea în literatură) a primelor manifeste literare.

Pentru a analiza toate speciile și noțiunile literare noi, inventate de Florentin Smarandache, ar fi necesară o carte întregă. Ne vom rezuma la scurte descrieri ale celor mai importante și, desigur, mai frecvent "aplicate" de scriitor.

Distihul tautologic este format din două versuri, aparent redundante, dar care, împreună, conferă un caracter mai cuprinzător și mai profund întregului, definind (ori făcând legătura cu) titlul. Cele două versuri au comună o noțiune, exprimată prin același cuvânt sau printr-un singur sinonim. De exemplu: "Eu când vreau ceva,/În mod sigur vreau" (*Ambiție*) sau: "Cel puțin încerc/Să încerc" (*Tentativă*) ori - asimilată speciei! - binecunoscutul "Mutatis/Mutandis" (*Schimbare*). "Mostrele" respective și specia însăși pot fi luate/receptate deopotrivă, apreciem noi, ca jocuri de cuvinte sau ca definiții rebusiste. Metafora tradițională este abolită, în favoarea altui

gen de metaforă - cea paradoxistă, care nu mai are la bază comparația în care lipsește unul din termeni, ci un sens mai larg, apropiat de originalul grecesc etimologic, în care este inclusă ideea de transformare/schimbare, redată printr-o parțial falsă tautologie.

Distihul paradoxist este considerat de creatorul său ca un "al patrulea manifest paradoxist". Autoaprecierea este motivată în primul rând, de adâncirea, de către Florentin Smarandache, a problemei **originii paradoxismului**: ("Paradoxismul - spune el - nu l-am inventat, ci descoperit. El a existat înaintea ... paradoxiştilor. Înțelepciunea populară, dar și o parte din creația cultă, se mulează perfect pe matrița paradoxistă"), iar în al doilea rând - de incitanta prezentare pe care i-o face "inventatorul" acestei noi specii literare, amintind (însă numai atât!) de stilul/metoda dadaiştilor: "luați un dicționar de locuțiuni și expresii lingvistice, proverbe, zicale, pilde, aforisme, cimilituri, adagii, maxime, butade ori panseuri celebre ale unor personalități, și contraziceți-le fără milă, forfecăți-le!..."

În principal, *distihul paradoxist* este format din două versuri antitetice unul altuia, dar care, alăturate, se contopesc într-un întreg, definind titlul sau făcând o punte de legătură cu el. De regulă, al doilea vers îl neagă pe primul. După aprecierea întemeietorului, *distihul paradoxist* este "o formulă lirică nouă, dar cu deschidere spre esență".

Posibilitățile de realizare a distihurilor paradoxiste sunt, practic, nelimitate și ele se realizează prin (câteva) zeci de procedee care creează tot atâtea tipuri ale acestei specii:

- parafrazări de clișee: "Omul potrivit/la locul nepotrivit" (*Infractor*; dar și *Impostor*, n.n.);

- parodieri: "Vorbești de lup și porcul la ușă" (*Coincidență*), prin substituție ironică, operată în a doua parte a cunoscutului proverb popular;

- formule consacrate întoarse pe dos: "Orice excepție/Admite reguli" (după "Orice regulă/admite excepții");

- dubla negație: "Război/împotriva războiului" (*Pace*);

- dubla afirmare care dă naștere unei negări: "Sfințirea/Sfinți-

lor" (*Hirotonisire*);

- deturnarea de piste false: "Cu un ochi de sticlă/Cu celălalt de pisică" (*Motocicleta*);

- hiperbolice: "Din patru salariați/Cinci sunt șefi" (*Aristocrație*);

- pseudoparadoxuri: "Vinovați/Nevinovați" (*Inocenți*);

- tautologice: "Apropierea/De aproape" (*Proximitate*);

- redundante: "Mergem/Ori nu mai stăm?" (*Încotro*);

- bazate pe pleonasm: "Inventează ceva/După inventat" (*Plagiator*) etc., etc.

"Retetarul" prezentat de autor pentru această nouă specie paradoxist-literară, este impresionant prin diversitatea, fantezia debordantă și aparenta exhaustivitate. Nici o posibilitate de formare a acestor distihuri nu pare a fi fost neglijată.

Este, pe de altă parte, interesant (și chiar paradoxal!) faptul că năstrușnicul scriitor, altfel - croit funciar pentru nonconformismul de orice fel, apelează la specii literare fixe; el are, însă, grijă, ca o condiție fundamentală, să le întoarcă pe dos, transformând din nou *da*-ul în *non*, afirmația în negație, întru înnoirea limbajului literar - nobila și utila sa obsesie.

Această nouă specie literară, ieșită (mai mult) din creierul lui Florentin Smarandache, este printre cele mai convingătoare "invenții" ale sale, dovadă și volumul de **Distihuri Paradoxiste**, publicat în 1998 la University of New Mexico, Gallup CAMPUS - ELECTRONIC PUBLISHING. Cuvântul "înainte și înapoi" al cărții, este considerat de Dan Țopa, postfațatorul cărții, ca un adevărat "articol de teorie și istorie literară". Volumul este apreciat de cunoscutul regizor, "cu totul deosebit, ca formă și conținut, de tot ce s-a scris până în prezent", iar într-un cotidian din București, acest soi de distih era considerat "o parabolă, hiperbolă, elipsă geometrică unitară la frontierele dintre artă, filosofie, rebus și matematică" (*România liberă*, București, nr. 2725/15, martie 1999, p. 2).

Remarcând concizia și totodată bogăția de idei a distihurilor paradoxiste, G. Băjenaru le consideră "un experiment poetic plin de speranța supraviețuirii"²⁹⁾. "Exemple de acestea - spune Ion Rotaru în

recenta sa **Istorie a literaturii române** (Ed. NICULESCU, București, 2000, p. 587), în care îi dedică paradoxistului Smarandache mai mult de șapte pagini - se află cu miile, aici intervenind principiul antonimiei: nu există nici un *da* fără *nu...*" Este simplu ca oul lui Columb, desigur!

Valențele informative și formative ale acestei originale cărți sunt evidente. Dincolo de atributele sale literare, ea ne apare și ca un mic tezaur de înțelepciune și de inteligență umană, într-un "moment de maximă expansiune" (G. Călinescu) a autorului.

Cam în aceeași perioadă când începea să "adune" distihuri paradoxiste și să "coacă" cel de-al patrulea manifest paradoxist, îi apărea lui Florentin Smarandache volumul de teatru METAISTORIE (Ed. DORIS, București, 1993); piesa *O lume întoarsă pe dos* va fi considerată de el o *dramă combinatorie*, întrucât prin combinarea scenelor din aceeași categorie și a categoriilor înseși, dramaturgul poate obține o infinitate de piese.

O altă specie cu formă fixă este *distihul dualist*, descris de întemeietor ca "a two line poem such that the second line is the dualistic of the first and together they define (or make connection with) the title: "Tolive for dying/And die for living" (*Creation*); "History of art/Or the art of history" (*Multidisciplinarity*).

După această succintă prezentare a lui Florentin Smarandache ca întemeietor de noi termeni, noțiuni și specii literare, nu ne vor mai surprinde prea mult acele *Distihuri proverbiale* din volumul **Vreme de șagă**, având aspect de proverbe în versuri, după modelul "Ce ție nu-ți place,/Altuia nu face!". Paradoxismul propriu-zis este evident mai ales la acelea alcătuite pe bază de contradicții, antiteze și jocuri de cuvinte: "Am scăpat de boi și plug,/Dar nu pot scăpa de jug"; "Unii pierd averi,/Alții - numai veri"; "Nu poți pune boul/să clocească oul"; "Eu îl bag în seamă,/El mă bagă-n mamă" etc. Multe din aceste distihuri ale lui Smarandache au șanse să devină chiar proverbe, prin concizia și fluența lor, asemănătoare celor de sorginte populară pe care le au ca model și, uneori, ca izvor. Prin originea lor, ele amintesc de antonpannescul "De prin lume adunate și-napoi la lume date", îndeosebi *Dialoguri rimate paradoxiste* - ultimul ciclu al volumului

care aduce izbitor cu *Povestea vorbei*, adaptată, însă, în conținut, realităților acestei perioade tehnice:

- *De ce zici despre bunica, mereu, că e poamă acră?*

- *Ai să înțelegi, copile, numai când o să ai soacră.*

sau

- *Cu calculatorul, poate socoti și-un idiot!*

- *Te rog, lasă-mă să-ncerc. Cred că și eu o să pot!*

ori

- *Cum de au murit de sete, când era apă-n saca?*

- *N-au știut ce e acolo, scria H₂O pe ea!*

Estetizarea (literaturizarea) vieții cotidiene, ca trăsătură a post-modernismului, este evidentă. Într-o "zicere" din "Cum am ajuns în America", aflăm despre autor că a "rămas țăran" în sufletul său. Se vede acest lucru și din cele două cicluri menționate în care strălucesc atâtea pepite de înțelepciune populară, inteligență și haz sănătos, paradoxurile de factură populară fiind recunoscute ca atare de autor (v. **Al patrulea manifest paradoxist**) și valorificate cu strălucire. Din punctul acesta de vedere, se poate aprecia cu îndreptățire că opera smarandachiană reprezintă, dincolo sau alături de valențele ei novatoare, un mic monument închinat limbii române.

Recent, a apărut cea de a treia antologie internațională de paradoxism: **Third international anthology on paradoxism** (Ed. ANOTIMP & ABADDABA, Oradea, 2000), editată de Florentin Smarandache. Cartea conține o succintă, dar densă introducere despre paradoxism (definiție, istorie, exemple de creații paradoxiste, termeni literari noi etc.), insistându-se pe specia distihului. Urmează o impresionantă "paradă" de distihuri aparținând celor trei subspecii: paradoxiste, tautologice și dualistice. Disponerea lor se face pe țări, în ordinea alfabetică a acestora. Printre cele 15 țări prezente în antologie figurează și România, aceasta fiind reprezentată de Ada Cârstoiu, fiica lui Ion Cârstoiu, cunoscutul lingvist din Bălcești Vâlci. "Piesele" antologate sunt convingătoare, dovedind "priza" de care s-au bucurat

cele trei subspecii noi întemeiate de Smarandache, și constituind o nouă dovadă a vitalității mișcării.

Cu un titlu în spiritul mișcării paradoxiste, **Întrebă-mă să te-ntreb** - cartea de interviuri publicată în 1999 la editura MACARIE din Târgoviște, reproduce textele din volumul **Interviuri cu Florentin Smarandache** de Veronica Balaj și Mihail I. Vlad, apărut cu un an înainte la aceeași editură.

Legătura acestui volum cu mișcarea este foarte strânsă, dar nu neapărat sub raport stilistic (cu unele excepții: "Am avut noroc de ghinion!... Ferice de poeții nefericiți!; uneori, oltenii sunt o colonie a lor înșiși!" etc.), ci din punct de vedere informativ: apar aici, expuse într-o ordine diferită și în alte forme de exprimare, importante informații privind apariția și esența paradoxismului, legătura dintre literatura smarandachiană, matematici și computere și, nu în ultimul rând, avatarurile sale de emigrant în America și... la infinit. Multe din ideile expuse de autor cu ocazia diferitelor interviuri, sunt originale și, alături de cele ale interviewerilor, ating probleme de esență ale vieții sociale contemporane și ale literaturii. Astfel, la observația - întrebare a lui Adrian Dinu Rachieru, conform căreia politizarea culturii contemporane nu este altceva decât "rețeta proletcultistă întoarsă pe dos", Florentin Smarandache este de acord că "se cade în păcatul comuniștilor (...). În vest s-au acordat și premii Nobel pentru literatură, din rațiuni politice (p. 46)"; sau: "Cultura (americană), n.n.) a decăzut în detrimentul științei, tehnicii și al revoluției informaționale" (p. 47).

Defularea concepțiilor și ideilor politice este lipsită de ostentația și de spiritul vindicativ/revedincativ întâlnite, de pildă, la un Paul Goma. Măsura și bunul simț, triplate de o sinceritate părănd absolută, sunt trăsături caracterologice ce transpar tot timpul dintre paginile acestei incitante cărți, în care autorul și personajul Smarandache fac permanent schimb de locuri. Siguranța răspunsurilor sale este fermă, dar exclude radicalismul; simțul acut al dreptății lasă loc, paradoxal, unei înțelepte toleranțe ce ne apare ca intrinsecă. Având pronunțate calități formative, câteva idei expuse merită a fi citite cu atenție și responsabilitate de către unii creatori

literari, ele vizând aspecte esențiale privind rolul poeziei și viitorul ei: "Unele poeme - spune întemeietorul paradoxismului - s-ar reduce... la o singură metaforă ori idee - cheie, restul fiind balast. Și-atunci, ce rost ar mai avea suprafața întinsă, covorul de litere?" Nefiind în totalitate nouă, ideea este interesantă, chiar dacă Smarandache însuși n-o respectă întotdeauna. Autorul se întreba cândva dacă ar fi posibil un poem cu mai puțin de zero versuri, ceea ce, trebuie s-o recunoaștem împreună, n-ar mai fi poezie, nici literatură, în sensul consacrat al acestor noțiuni. Nici un scriitor care se respectă și care vrea să fie autor, nu va face un volum, din... flori, rachete luându-și zborul, trecători de pe stradă etc. - toate acestea, desenate sau numai închipuite. Un anumit *bon* (nu *non!*) *sens* ne obligă să lăsăm desenele în seama pictorilor și a graficienilor, iar dacă imaginația (respectiv - contemplația) înlocuiesc scrisul, atunci există pe glob, peste șase miliarde de poeți! De altfel, autorul însuși afirmă că nu vrea să limiteze literatura, ci s-o extindă, prin non-literatură (p. 49, interviu cu Ada Cârstoiu), chiar dacă, în altă parte, paradoxistul *number 1* al lumii pledează pentru "Literatura direct preluată întocmai din natură, nealterată" (p. 39), ceea ce ni se pare un nonsens... literar!

Inspirată mi se pare și coperta executată de Olimpiu Eli Petre: un chip devorator și devorat (în care nu este greu de recunoscut Smarandache însuși!) ne privește cu ochi mari, neliniștiți și preocupați, în care un soi de febră mistuitoare reflectă întregul dramatism al travaliului interior.

Am lăsat special la urmă traducerile efectuate din diferite limbi, de către Smarandache poliglotul (cunoaște limbile franceză, engleză, spaniolă, portugheză). **Afinități**, volumul de traduceri din lirica universală, a fost publicat în anul 1998 la editura *D* și cuprinde "un evantai de 42 poeți din 23 de țări". Autorul însuși aduce diferite motivații demersului său de traducător: "Am tradus din nevoie (...) din plăcere (...) criteriul fiind: diversitate cât mai mare, curios să văd cum se scrie și în alte părți ale globului, în locuri cât mai puțin cunoscute" (pag. V - VI). Ar fi inutil să abordăm calitatea traducerilor și vom evita și *paradoxistomania* - căutarea cu orice preț, în poemele prezente, a

unor trăsături ale mișcării. Și totuși! Prolificul scriitor Al. Florin Țene, recenzând volumul, crede că în poeziile autorilor antologați se poate detecta o "linie comună: aceea a atitudinii originale a poeziilor ce scriu o poezie care face impresia că vor s-o cucerească fugind de ea, unde metafora face casă bună cu parabola și anecdota" (în "Curierul", Cluj-Napoca, an V, nr. 230/1999). "Secretul" criteriului selecției, se ascunde chiar în titlul volumului: o bună parte din poemele incluse, "suferă" de un anume nonconformism, nu numai la nivel ideatic, ci, deseori, și în sfera imagisticii. Într-adevăr, descoperim în volum repetiții paradoxiste și situații absurde în poeziile lui Raymond Bettonville (Belgia), contradicții și antiteze la Li Zhi (China), stil direct, aproape prozaic - la Yoy Beaudette Cripps (Australia), dadaismul lui Tzara etc. Facem cunoștință chiar cu un paradoxist sadea - Denis Kann (U.S.A.). Poemul acestuia - *Scurtă istorie a evoluției*, poate face deliciul oricărui cititor: "1. Clisă 2. Maimuță 3. Astronaut 4. Extincție" (p. 140).

Parțial, însă, bogăția de metafore a creațiilor antologate/traduse, pare a deconspira o defulare a nostalgiei după un paradis infernal, părăsit cu bună știință în favoarea unui "infern" paradisiac - cel al paradoxurilor vieții și al paradoxismului literar. Și, nu mai puțin, o sublimare...

Despre ofensiva paradoxismului s-ar putea scrie mult, nu numai în legătură cu descoperitorul mișcării. O parte apreciabilă dintre poezii și prozatorii - de la noi și de aiurea - ai acestor vremuri, aparțin paradoxismului chiar fără să știe, căci ei sunt, ca și Smarandache, produsul aceleiași realități contemporane paradoxale, atâta doar că întemeietorul curentului a conștientizat această realitate, transformând-o în sistem artistic, în literatură. "Doamne, totul este nou, mi-e silă de atâta nou/mi-e silă început fără sfârșit, de atâta moarte fără moarte" - scrie Angela Marinescu în "Facla literară" (nr. 5-6, București, 1999, pag. 1), iar din volumul lui Sorin Smărăndescu - **De vorbă cu su(s)pusul** (Ed. EUBEEA, Timișoara, 2000), unele versuri din poeziile incluse, pot fi "revendicate" de paradoxism: "timpul e bătrân și s-a senilizat/întreabă mereu cât e ceasul/n-aude ce-i spui/iar

dacă strigi îți zice să nu vorbești urât/și se vaită/că mai bine l-ar lua moartea..." (p. 41) sau: "eu i-am spus să tacă o dată/ea mi-a spus că ești prea personal/și odată nu se scrie o dată (...)/tot așa până când ne-am căsătorit/după aia a fost simplu de murit (p. 31).

Exemplele s-ar putea înmulți, dar nu este locul și nici cazul. În plus, majorității acestor... pseudo-paradoxiști le lipsește... "obsesia" paradoxurilor.

Printre puținii, Smărăndescu pare a merge, deseori, pe aceeași lungime de undă cu... Smarandache: "mă sâcâie/mă sââcâie/sâsâcâie rău rău/rău de tot de toate..." (D.C.).

Poetii menționați sunt încadrabili (mai ales ultimul) în largă mișcare (artistic -) literară a postmodernismului și compararea lor (subiectivă, desigur) cu *smarandachismul*, se datorează nenumăratelor și complicatelor interferențe ale celor două mișcări literare. Despre umorul variat al acestui original scriitor, prezent în mai toate creațiile sale, indiferent de gen sau specie, s-ar putea scrie multe pagini. Fie el sănătos, "albastru" sau amar, râsul lui Smarandache l-a ajutat pe artistul cu același nume să transforme drama existențială într-o comedie gravă jucată cu har și inteligență - de un histrion tragic postmodern(ist) - aspect care, de asemenea, ar merita un studiu aparte.